

Sammanfattning

Förslaget i korthet

Utredningen föreslår att barn i familjer som håller sig undan verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning skall ha rätt till undervisning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom på huvudsakligen samma villkor som barn som är bosatta i Sverige. Någon skolplikt för dessa barn skall inte införas. Vi föreslår också att de barn som omfattas av vårt uppdrag skall ha rätt att delta i offentligt bedriven förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Vi bedömer att det regelsystem som vi föreslår är förenligt med tillämpliga sekretessbestämmelser och bestämmelser om underrättelse-, uppgifts- och anmälningsskyldighet till polisen och socialtjänsten och att några författningsändringar därför inte behövs på dessa områden. Vi anser inte heller att det skall införas något förbud för polisen att hämta barn som skall avvisas eller utvisas i förskolor eller skolor.

Uppdraget

Vårt uppdrag har varit att utreda förutsättningarna för att reglera en rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för barn och ungdomar som håller sig undan verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut. Vi har haft att se över vilka verksamheter och huvudmän som bör omfattas av en reglering.

I uppdraget har bl.a. ingått att utreda hur ett regelverk kan utformas och om det behövs ändringar i skol- och utlänningslagstiftningen eller i andra författningar som styr verksamheterna. Vi har också haft att ta ställning till om ett sådant regelsystem är förenligt med tillämpliga sekretessbestämmelser och med bestämmelserna om underrättelse-, uppgifts- och anmälningsskyldighet till såväl polisen som socialtjänsten, eller om några författningsändringar kan behövas.

I detta har ingått att överväga om det behövs särskild reglering av polisens arbete med verkställighet av avvísings- och utvisningsbeslut. Uppdraget har även omfattat en översyn av situationen för personalen i skolan och i övriga verksamheter.

Slutligen har vi haft i uppdrag att se över formerna för statens ersättning till kommunerna.

Vilka barn omfattas av uppdraget?

Vi gör bedömningen att den personkategori som omfattas av uppdraget är personer under 18 år som har fått avslag på en ansökan om uppehållstillstånd i Sverige och som håller sig undan verkställighet av det till avslagsbeslutet fogade beslutet om avvisning eller utvisning. Uppdraget kan däremot inte anses omfatta barn som har kommit till Sverige utan att ansöka om uppehållstillstånd här (s.k. papperslösa barn), barn som tidigare har haft ett tillfälligt uppehållstillstånd för vilket tillståndstiden har löpt ut eller barn vars beslut om avvisning eller utvisning har upphört att gälla på grund av preskription enligt 12 kap. 22 § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre lagstiftning.

Bör det införas en rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg?

Barn som lever gömda befinner sig i en utsatt situation, som de i regel inte kan råda över. Valet att inte efterkomma beslutet om avvisning eller utvisning görs i de allra flesta fall av föräldrarna. Frågan om rätt till skolgång för dessa barn måste därför ses ur det enskilda barnets perspektiv. En rätt att gå i skolan skulle innebära att barnen fick möjlighet att komma ur sin isolering, inhämta samma kunskaper som andra barn och därmed förbereda sig för vuxenlivet, oavsett var de kommer att leva i framtiden. Till detta kommer att FN:s barnrättskommitté har riktat kritik mot Sverige för att "gömda barn" inte har tillgång till utbildning här. Det kan visserligen anföras principiella skäl mot en rätt till skolgång för de barn som omfattas av vårt uppdrag, framför allt att en sådan rätt skulle stå i strid med principen om reglerad invandring. Vi gör emellertid bedömningen att de starka individuella skäl som talar för en rätt till skolgång väger tyngre än de argument som kan anföras

emot. Vi föreslår därför att de barn som omfattas av vårt uppdrag skall ha rätt till skolgång. Denna rätt innebär en motsvarande skyldighet för kommuner och andra offentliga skolhuvudmän att ta emot barnen i verksamheten.

Vilka verksamheter bör omfattas av regleringen?

Barn som omfattas av vårt uppdrag skall ha rätt till undervisning i samtliga skolformer inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom, dvs. i offentligt bedriven grundskola, förskoleklass, gymnasieskola, obligatorisk sarskola, gymnasiesarskola, specialskola och sameskola. En förutsättning för rätten till utbildning i gymnasieskola och gymnasiesarskola skall emellertid vara att utbildningen påbörjas före 18 års ålder. Någon skolplikt skall inte föreligga.

Barnen skall vidare ha rätt att delta i offentligt bedriven förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg på samma villkor som barn som är bosatta i Sverige.

Enligt vårt förslag skall barn i familjer som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning inte ha rätt till utbildning i fristående skolor eller deltagande i enskilt bedriven förskoleklass, förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg. Det skall dock inte finnas något hinder mot att barnen på frivillig väg tas emot i de enskilt bedrivna verksamheterna.

Vilket innehåll skall utbildningen ha?

De barn som omfattas av vårt uppdrag skall ha rätt till utbildning på huvudsakligen samma villkor som barn som är bosatta i Sverige. Undervisningen skall bedrivas med hänsyn till den enskilde elevens behov och förutsättningar.

Eleverna skall ha rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning på sitt modersmål samt undervisning i svenska som andraspråk på samma villkor som barn som är bosatta här i landet. I den mån de har svårigheter i skolarbetet skall de ha rätt till särskilt stöd på samma villkor som andra elever. Det förhållandet att en elev håller sig undan verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning och därmed kan antas lämna landet inom en relativt snar framtid, innebär emellertid att det undantagsvis kan finnas skäl för

skolan att begränsa omfattningen av de insatser och åtgärder som erbjuds.

Eleverna skall vara berättigade till utvecklingssamtal på samma villkor som andra elever i skolan. De skall vidare ges betyg och intryg över den utbildning de har genomgått.

Offentlighet och sekretess

De nuvarande bestämmelserna om sekretess inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen utgör ett relativt starkt skydd mot att uppgifter som kan identifiera barn i familjer som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning eller deras närstående lämnas ut. Det föreligger inte något behov av bestämmelser som ytterligare förstärker sekretesskyddet. Några skäl som talar för ett mindre omfattande sekretesskydd för dessa barn föreligger inte heller. Införandet av en rätt till skolgång för de barn som omfattas av uppdraget innebär alltså inte att regleringen i 7 kap. 1 c, 9 eller 38 § sekretesslagen (1980:100) behöver ändras.

Den nuvarande regleringen om sekretess mellan skolan, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen och andra myndigheter bör inte ändras. Det innebär bl.a. att frågan om huruvida sekretessbelagda uppgifter om barn i familjer som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning kan lämnas ut till polisen eller Migrationsverket får avgöras i varje enskilt fall med beaktande av generalklausulen i 14 kap. 3 § sekretesslagen.

Skyldigheten för skolan, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen att anmäla missförhållanden till socialnämnden enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) skall gälla även de barn som omfattas av uppdraget.

Bör förskolor och skolor utgöra s.k. frizoner?

Under utredningsarbetet har vi ställt oss frågan om förskolor och skolor bör utgöra frizoner, där polisen inte skall tillåtas att hämta barn som skall avvisas eller utvisas. Frizoner där polisen inte får ingripa i syfte att verkställa lagligt fattade beslut förekommer inte i svensk lagstiftning. Ett förbud för polisen att hämta barn i förskolor och skolor skulle enligt vår bedömning motverka verkställighets-

arbetet och innebära att myndigheter åläggs att verka i olika riktningar. Dessutom skulle ett sådant förbud medföra ett antal svårslösta gränsdragningsproblem. Vi bedömer därför att det inte bör införas något förbud för polisen att hämta barn som skall avvisas eller utvisas i förskolor eller skolor.

De i polislagen (1984:387) reglerade principerna om behov, proportionalitet och hänsyn samt barnkonventionens princip om barnets bästa är enligt vår uppfattning tillräckliga för att tillse att verkställigheten sker på ett sätt som är förenligt med vad som är bäst för såväl det barn som skall avvisas eller utvisas som övriga barn i verksamheten. Vi bedömer därför att det inte bör införas några bestämmelser i lag eller förordning som närmare reglerar när och hur polisen får hämta barn som skall avvisas eller utvisas i skolor och förskolor.

Praktiska problem

Det är inte möjligt att nu förutse alla problem som kan uppstå om det införs en rätt till skolgång för de barn som omfattas av vårt uppdrag. Inte heller är det möjligt att i detalj ge svar på hur tänkbara problem kan lösas. Barnen lever under olika förhållanden och har olika förutsättningar. Ofta torde det därför bli fråga om att hitta individuella lösningar från fall till fall.

Vi har tagit upp och övervägt lösningar såvitt avser följande praktiska problem:

- Ansvarig kommun – Vilken kommun skall vara skyldig att ta emot ett barn som håller sig undan verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning?
- Information till familjer som lever gömda – Hur skall familjer som lever gömda få information om att barnen har rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg?
- Kontakt med vårdnadshavarna – Vilka problem kan uppstå för skolan, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen när det gäller samverkan med vårdnadshavare till barn som lever gömda?
- Försäkringar – Omfattas barn i familjer som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning av de kollektiva olycksfallsförsäkringar som kommunerna tecknar?

- Klasslistor och liknande förteckningar – Bör barn i familjer som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning tas upp i klasslistor och andra förteckningar över barn i skolan, förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen?

Ersättning från staten till kommunerna

Vårt förslag om skolgång för de barn som omfattas av uppdraget innebär ökade kostnader för kommunerna. Vi föreslår att kommunerna skall kompenseras genom ett specialdestinerat statsbidrag. Bidragets totala storlek skall fastställas årligen av regeringen, varefter ersättning skall lämnas till kommunerna i förhållande till antalet asylsökande barn som vistas i respektive kommun. Enligt vår bedömning bör statsbidragets totala storlek beräknas utifrån en uppskattning av antalet barn som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning samt med beaktande av de verkliga kostnaderna för utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Vi föreslår att det närmare ansvaret för att besluta om och betala ut statsbidraget till kommunerna åläggs Migrationsverket.

Vi bedömer att landstingen inte bör få del av det föreslagna statsbidraget. Det kan antas att endast ett mycket litet antal ungdomar som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning kommer att gå i gymnasieskolor som har landsting som huvudmän. Med den valda ersättningsmodellen skulle landstingen därför med all sannolikhet överkompenseras i förhållande till kommunerna, om de skulle få del av statsbidraget.

Enligt vårt förslag skall de barn som omfattas av uppdraget inte ha rätt till utbildning i fristående skolor eller enskilt bedrivna förskoleklass, förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg. Vi anser inte att de fristående skolor och enskilt bedrivna verksamheter som tar emot barnen på frivillig väg skall ha rätt till bidrag från kommunerna.